

Csákány alá kerül Sándor cár szerelmi regényének színhelye: 6 az Orczy-ház

Minden elmúlik.

Rakovszky Iván közmunkatanácsesi elnök tegnapi nyilatkozatából, melyet a 8 Órai Újság közölt, most már kétségtelen, hogy az Erzsébet-sugárút megépül és az utcanyitásnak áldozatul fog esni az a hatalmas háztömb is, melyet Orczy-háznak nevezünk mindközönösen. Valljuk meg, a mai pesti ember nem sok gyönyörűséget talál a rozoga alkotmányban és abban legfeljebb a főváros legnagyobb patkányfészket gyanítja. Pedig egykor híres, nevezetes, talán legelső épülete volt nemcsak Budapestnek, hanem a monarchiának is. E zegzugos udvarok és folyosók történelmi vonatkozások, romantikusan érdekes eseményeknek ittmaradt tanui.

Budapest legnagyobb multú háza: az Orczy-ház, amely nem is évtizedekre, hanem századokra tekinthet vissza. 1800-ban építették és akkoriban a legnevezetesebb épülete volt az országnak. Terjedelme, két emelete, öt udvara és márványlépcsője, csaknem háromszáz boltja és lakása szenzációt keltett. Bár sokszor ítélték halálra városrendezési okokból: csak most kerül majd lebontásra, hogy az Erzsébet-sugárutat megépíthessék. Helyébe modern, hatemeletes, arkádós bérpalota kerül, de területéből két ölet körüskörül elvágunk s ennyivel szélesebb lesz a Károly-körút, a Király-utca és az új sugárút, amely szintén határolni fogja.

Kötetekre való emléke van az Orczy-háznak. Csak kevesen tudják, hogy valamikor két templom volt egyik udvarán. A templomok közül ma is megvan még egy imaház és az öt udvarnak régi maradványa az a néhány sírkörraktár, amelyet még ma is üzemben tartanak. Az első pesti színház is az Orczy-ház udvarán volt. Főleg operákat játszottak itt a bécsi kongresszus idején és ennek a színháznak vendége volt egy estén: Ferenc császár, Sándor cár és Frigyes Vilmos porosz király. Kísératükben öt altábornagy: Gyulay Ignác, báró Szentkereszty Zsigmond, herceg Lothringeni József, a hessen-homburgi herceg és báró Davidovics Pál.

Pisztory Nepomuk János, Pestváros kapitánya lelkesen kiáltozta:

— Unser Franz soll leben!

És az egész publikum utána harsogta:

— Unser Franz hoch... hoch... hoch!...

Sándor cár akkor otffelejtette a szívét, egy olasz lány tetszett meg neki módfelett: Signora Schindler, a Teátrum büszkesége, aki Fanchon-t, a kintornás leányt játszotta s aki miatt féltékenységből Anselmus Weber, a karmester rá is lőtt a cárra... A merényletnek csak az volt a következménye, hogy Anselmus felkötötte magát és Sándor cár magával vitte a leányt Oroszországba. A cár kocsiában, az orosz uralkodó mellett foglalt helyet Fanchon, a kintornás leány. A kocsi a lovak közé csapott és a hintó elrohogott. Csak úgy porzott az országút a nyomában. És 24 Nádasdy-husár lovagolt mögötte... A cár pénzt küldött a szerelmes

karmesternek, de az adományt már nem kaphatta meg. Viszont Signora Schindler talán sohasem tudta meg, hogy Anselmus az életével fizetett ezért a kalandért. A botrányon felbőszült a háziúr, báró Orczy László és kitette a teátristákat házából.

De van félelmetes emléke is az Orczy-háznak: az a földalatti folyosó, amely pincegádorától a Dunáig húzódott és amelyet időközben több földalatti terem szakított meg. A minap az Orczy-ház mai gazdájával lenn jártam e földalatti világban. Láttam a titokzatos termeket, amelyeknek egyikében még ott csüng a facsillár. Ebben a teremben húzódtak meg éjszakánként azok a zsidók, akiknek napszálltakor el kellett volna hagyniok a várost; de Boráros János polgármester hallgatag beleegyezésével ott éjszakázhattak. Ott érte őket a nagy árvíz is és amikor a vész napok után felkutatták ezt a földalatti menedékhelyet: száz és száz csontvázat találtak ott, a nyirkos falnak támaszkodva. Az árvíz elől akartak menekülni szegények; de a polgármester szigorú parancsára esténként lezárták a pincegádor vasrácsos kapuját és erre nem volt szabadulás: neki támaszkodtak hát a falnak és magasra emelték a fejüket, hogy a víz el ne érje a szájukat. De a víz nem kegyelmezett, a víz gyilkolt és amikor visszatakarodott dunai medrébe: otthagya az Orczy-ház földalatti termében a csontvázakat.

Egy másik földalatti teremben: titkos kártyabarlang volt. Ott játszott valamikor a vásárlarcos is, aki nem volt más, mint Beleznay Samuel gróf, az, aki később az apját agyonlőtte, az, aki halálosan szerelmes volt Boráros János leányába, a szép Bettykébe. Hosszú, romantikus történet volt ez. A vásárlarcos meg is szöktette Bettykét és titokban megesküdött vele... Később testben, lélekben megtörve, szegényen, betegen, rongyosan, gyermekével a karján, állított be a leány az apai házba, de nem talált pardont az öreg Boráros Jánosnál.

Nem tudnám kimutatni, hogy a felsőbb tizezernek mely nevezetességei születtek e házban. De elmondhatom, hogy Hugo Károly, a költő itt látta meg a napvilágot és itt volt szabóinas a Burgtheater későbbi nagy művésze: Sonnenthal Adolf. Hugó Károly édesapja: Bernstein Efráim a tanító volt. Ő maga nyugtalan természetű, kalandos életű legény. A cár seregében is szolgált, Párisban is élt hosszabb ideig. Rengeteg verset írt és egy nagy hírvé regényt: „Báró és bankár”.

Itt, az Orczy-házban táncolt először Pesten a bécsi balerina: Etsster Fanny és innen vitte magával az osztrák császárvárosba a szép Boráros Betty árván maradt gyermekét...

Rengeteget lehetne még mesélni róla. Itt lakott valamikor Gentz Frigyes; itt muzsikált Lanner, az öreg és az ifjú Staruss; itt szidta le Ferenc császár a pesti magisztrát-

tust: Földváry, Szilágyi, Karacs és Till Mátyás uramat; itt táncoltatott meg tizenkét menyasszonyt gróf Sándor, az „ördöglovas” mert hogy bálterem is volt az Orczy-házban. Hentzi generális Budáról lövette, az egyik mázsás ágyúgolyó még most is ott van a falában és itt

alapították meg a Kereskedelmi Bankot...

És most halálra ítélik és végre is hajtják a halálos ítéletet. Hamarosan meggpendül az ásó és lebontják az Orczy-házat.

Krónikás.